

פרק א

האישה מבראשית

האישה הקדמונית

ספרנו בא להבהיר את עמדת התורה וחכמיה ביחס לתפקיד האישה. לכן, נקדיש את הפרק הראשון להתייחסות התורה אל האישה מראשית קיומה על פני האדמה.

התיאור הקדום ביותר של האישה מופיע בספר בראשית⁵ וכך מסופר על בריאת האדם ובת זוגו: "זכר ונקבה ברא אותם"⁶, שנבראו יחד כיצירה אחת בת שני חלקים. אך בפעם השנייה מתואר בפירוט תהליך ההיווצרות של האישה, כמי שנבראה מתוך גופו של האדם⁷: "ויקח אחת מצלעותיו . . . ויבן ה' אלקים את הצלע אשר לקח מן האדם לאישה".

פרשני התורה התייחסו לשוני בין התיאורים, וכך הם תיווכו ביניהם: מלכתחילה אכן האדם נברא בשני מינים שהיו מחוברים, ומאוחר יותר בוצעה חלוקה והפרדה בין שני המינים⁸.

וכאן ממשיך הדיון לנקודה נוספת: איזה מבין שני המינים 'שווה' יותר, כביכול? ניתן למצוא פתח להתחלת הדיון במילות הפסוק המתארות את האישה כ"עזר כנגדו"⁹ של האדם הראשון, הזכר. לכאורה, חל פיהות מסוים במעמדה של האישה, מאחר שבמצב הראשוני של בריאת האדם היה לה מעמד זהה לחלוטין לזה של הגבר, ואילו אחרי החלוקה היא הופכת רק ל"עזר" ביחס לאדם¹⁰.

אמנם המילה "עזר" (עזר) יכולה להישמע 'נייטרלית', כאילו מדובר בהשוואה של האישה 'מול' וכנגד הגבר, כשמתקיים איזון ביניהם. אולם, עדיין, עצם

העובדה שדווקא האישה היא זו שנבחרה לעזור ולשרת את האדם, ולא להיפך, מוכיחה שאין שוויון מוחלט ביניהם¹¹.

מצד שני, נראה כי התורה מנסחת כאן מערכת יחסים שבה לגבר יש תלות באישה, ובלעדיה - מעשיו אינם נכונים ודרכו אינה מתוקנת. כוחה גדול עד כדי כך, שאם היא מחליטה דווקא לעמוד לרועץ מול הבעל, היא מסוגלת לחסום אותו ולהוות מכשלה רצינית "כנגדו"¹².

השוויון בנטל

יש פרשנים שראו במילים "עזר כנגדו", התייחסות של התורה לאישה ולגבר כאל יחידה בלתי ניתנת להפרדה, כשכל אחד הוא "עזר" לשני, לפי הצורך. אפשר לומר שחלוקת הנטל שווה. כשאחד מבני הזוג כורע תחת משאו בין אם זה האיש ובין אם זו האישה, עליהם לסייע זה לזה¹³.

אם נפשט את הדברים ונתרגם אותם לסיטואציות שגרתיות מהחיים: כשהבעל עוסק בתורה או עובד ועמל לפרנסת המשפחה, אז האישה היא זו שדואגת לניהול משק הבית ולחינוך הילדים¹⁴; אך אם הבעל איננו מועסק, והאישה היא המפרנסת העיקרית, 'מותר' לבעלה לבצע במקומה את מטלות הבית...

אם נחשוב על כך רגע, נבין את עומק שיתוף הפעולה בין הגבר לאישה. הם הרי קורצו מאותו חומר ממש. אם כן, הם משלימים אחד את השני באהבה, בהרמוניה ובהדדיות¹⁵.

אם נעלה עוד מדרגה בהבנת טיב הקשר בין האדם לאשתו, נגלה שלא רק שהם עשויים מאותו חומר, אלא שגם במהותם הרוחנית הם זהים ומשלימים זה את זה. את המשמעות הזו ניתן למצוא בהכרזת הסיפוק של האדם הראשון כשהוא ראה לנגד עיניו את האישה, שמבטאת בעוצמה ובפשטות את השלמות של מילוי החסר: "עצם מעצמי ובשר מבשרי"¹⁶.

באותה רוח מתפרש גם מה שנאמר בהמשך הפסוקים: "על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו, והיו לבשר אחד". האדם צריך לחפש את האישה המושלמת בעבורו, זו שתשלים ותמלא את החסר בו. הוא צריך לשאוף ולכוון למצוא את מי שתדמה לו באורח חייה הרוחניים, כדי שיחד הם יהפכו לחטיבה אחת שמנתבת את דרכה להגשמת ייעודה בעולם¹⁷.

הניגודים במעמד האישה

התמונה קצת מתהפכת כשאנו מתוודעים לעונש שהושת על האישה אחרי חטא עץ הדעת. אחד העונשים הקשים שהיא קיבלה בעקבות החטא הוא: "ואל אישך תשוקתך, והוא ימשול בך"¹⁸. הייתה כאן ענישה שהותאמה בדיוק לחטאה החמור של האישה. היא הצליחה לשלוט בו, לפתות אותו ולהשיא אותו לדבר עבירה, ולכן, באותה מידה היא נענשת והופכת לנשלטת בידי של האישה. מעתה ואילך, היא לא תצווה עליו יותר, אלא להיפך, הוא ישלוט בה¹⁹.

אך, למרבה הפלא, בד בבד עם הירידה במעמדה, האישה מקבלת חיזוק מפתיע לבכירותה. התורה ממשיכה ומספרת שחוה, האישה הראשונה, היא "אם כל חיי"²⁰. נרמזת כאן מעלה נפלאה של האישה שאינה קיימת באיש. בראיית התורה, האישה היא הסמל האולטימטיבי לחיים, המשכיות והבאת צאצאים לעולם²¹. אין זה כך רק ביחס לאישה הראשונה בהיסטוריה, אלא כל אישה היא "אם כל חי" של הדורות הבאים אחריה²².

.

אם נערוך סיכום ביניים, נוכל לתאר זאת כך:

בשלב הראשוני, השוויון בין האיש לאישה הוא מוחלט. הם יצירה אחת בת שתי צורות; אחר כך מתבצעת חלוקה והפרדה ביניהם, כשהאישה נעשית "עזר כנגדו" של הגבר; הנישואין גורמים להתאחדות מחדש ביניהם, "והיו לבשר אחד"; ואז בא החטא ומחולל מהפכה: מצד אחד השליטה עוברת לגבר, ומצד שני האישה מסומנת כגורם העיקרי להתפתחות והמשכיות האנושות.

מקבלת ומשפיעה

מעמד האישה אם כן, מתאפיין בעליות ומורדות, הנובעות מן המהות הרבגונית המיוחדת לה. למעשה, סוד ההגדרה המדויקת של מעמד האישה, היא הדינמיות: היא גם נזקקת לבעלה לצידה, והיא גם מקור החיים. קיימת כאן שלמות שבאה לידי ביטוי דווקא בניגודיות ובסתירות הפנימיות.

גם בחיי האישות על פי ההלכה ניתן למצוא ביטוי לאותה מעגליות - ממובילה לנתמכת, ולהיפך. לעיתים היא מתקרבת לבעלה, ובזמנים מסוימים היא נדרשת דווקא להתרחק ממנו²³.

וברובד גבוה יותר:

השינויים מתבטאים בכך שהאישה תלויה באיש מצד אחד, ומצד שני - היא מקור האנשים עצמם, "אם כל חי". הביטוי המזוקק ביותר לזה הוא כמובן בלידה²⁴. האישה זקוקה לבעלה כדי להגיע לפריון, אבל הכוח להוליד נמצא אך ורק אצלה. יש כאן דבר והיפוכו: תלות מול יצירת חיים חדשים; קבלה והשפעה יחד²⁵.

אם כן, לידת ילדים לאחר הנישואין איננה רק חוויה מיוחדת מאין כמוה, אלא היא מהווה גם גורם מְאֵן עבור האישה. כאן היא מביאה לידי ביטוי את נקודת החוזק הגדולה שלה - היכולת שלה 'להעניק' ולהשפיע, ולא רק לקבל ולהיעזר²⁶, וזה מה שמביא אותה לנקודת השלמות המלאה.

שינוי והתחדשות

האמת היא שהמקור לאותה מעגליות חוזרת המתקיים באישה הוא גבוה ועמוק הרבה יותר. המטרה בבריאת האישה היא, להביא לידי ביטוי את כוחה של החדשנות והכוח להכיל שינויים קיצוניים.

כך בגוף האישה: מעצם טבעה, האישה חווה כל העת שינויים ותמורות גופניות, שדווקא בהם תלויים הפריון וההולדה. מתברר ששינויים הנראים לא רצויים לעיתים, הם הגורם והסיבה לשינויים חיוביים מאוד, שהרי האישה יכולה להיות "אם כל חי" דווקא בזכות השינויים הללו.

וכך גם בנפש האישה: על האישה להיות מודעת לכך שהשינויים הנובעים מאופייה הגמיש, וכן מה שעלול להיראות ולהתפרש כחוסר יציבות כביכול, דווקא הם הביטוי לייחודיותה. כשהאישה מבינה בצורה נכונה ואמיתית את תפקידה ואת מעלתה, היא משפיעה גם על הרגש ועולם התחושות שלה. היא שומרת על עצמה שלא לחוש נחיתות או השפלה בגלל השינויים התכופים והקיצוניים העוברים עליה, אלא להיפך, לראות בכך הזדמנות ליצור ולחדש, ולא לעמוד במקום אחד.

מעמד האישה מתחזק דווקא כשהיא נסמכת על בעלה ונעזרת בו, ולא על ידי יצירת סמכות מתחרה²⁷. התלות החיובית הזו תגרום לבעל לעודד אותה ולסייע

לה לגלות ולהראות את ייחודיותה הבלעדית. דווקא כך היא תחשוף ותוכיח את היכולות האדירות שבהן היא מצטיינת ועולה עליו עשרת מונים²⁸.

סיכום הפרק

למדנו על משמעות השוויון בין המינים, כשמצד אחד עומדת האמירה שהאישה היא "עזר כנגדו" - היינו שווה שלו, ומצד שני הקביעה הברורה ש"הוא ימשול בך"; מחד, האישה נוצרה לאחר האיש, ומאידך, היא אמורה להתאחד ולהשתוות אליו בבניית תא משפחתי.

כיצד יכולים שני הצדדים להתקיים יחד? הסוד נעוץ בהבנת העובדה שבבריאת האדם צריכים להתמלא שני תפקידים: תפקיד המשפיע (בעיקר על ידי האיש) ותפקיד המקבל (בעיקר על ידי האישה).

זאת, משום שהאישה איננה רק מקבלת מהאיש, אלא גם משפיעה חיים לתולדותיה, "אם כל חי". בכך יש מעלה באשה לגבי האיש, שהוא בעיקר משפיע, ואילו האישה מקבלת ואף משפיעה, כאשר שינויים תמידיים אלו הם המפתח להבאת חיים חדשים לעולם.

פרק ב

"האישה אשר נתת עמדי"

מי האשם?

בפסוקים שאותם למדנו בפרק הקודם, ראינו כי האישה נענשה בעקבות החטא שגרמה. העונש העיקרי שהושת עליה היה זה שהתלות שלה בגבר התחזקה מאוד, "והוא ימשל בך". התלות הזו לא הייתה מוחלטת ומובהקת כל כך אלמלא החטיאה האישה את האדם.²⁹

המדרש מביא דוגמה להמחשת התלות הגדולה של האישה בבעלה. וכך הוא מספר³⁰: אישה הייתה נשואה לשודד. היא סבלה ממנו מרורים, ובכל זאת נשארה מרצונה לחיות איתו, וכל זה, למרות שהיא באה ממשפחה מיוחסת וחשובה מאוד. זו המחשה לגזרה שהטיל הקדוש ברוך הוא על האישה, "והוא ימשול בך"³¹.

האם ניתן לומר כי עצם העובדה שהאישה היא הראשונה שחטאה בחטא עץ הדעת, מוכיחה כי מתחילה היה בה חיסרון מסוים, והוא זה שהוביל בסופו של דבר לכך שהיא תחטיא את האדם ותגרום לו לעבור על רצון הבורא?

לאמיתו של דבר, טענתה של האישה "הנחש השיאני" איננה התחמקות מאחריות. היא מבטאת את האמת. האישה אכן הושפעה מ"הנחש"³², הלא הוא היצר הרע³³. ואם כן, היצר הוא האשם³⁴. אלא שלמעשה ההצטדקות שלה לא התקבלה, מפני שאחרי הכול היא זו שבחרה במודע להמרות את פי ה'. (כשם שהצטדקות האדם "האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי ואוכל" אף היא לא התקבלה).

אם כן, הרע איננו טבוע באישה מעצם בריאתה והוא לא מולד בה, אלא הוא רק תוצאה של פיתוי חיצוני. האישה נבראה כיצירה ללא דופי, כדי להיות לאיש לעזר³⁵. הרי מתחילה, טרם החטא, היא כלל לא הייתה מודעת לקיומו של הרע, ורק הנחש הוא זה שהכניס אותה לעולם הרוע והאיסור³⁶.

אלא שאם כן, ניתן לשאול: מדוע דווקא את האישה הצליח הנחש לשכנע ולהחטיא? מה היה קורה אילו הסיפור היה מתחיל בניסיון של הנחש להשיא את האיש לעבור את העבירה?

והתשובה: אכן, יש הבדל בין האיש לאישה. האדם היה היחיד שנוצר במו ידיו של הקדוש ברוך הוא, כביכול. לעומת האישה שנוצרה מחלק קיים בגוף האדם, האדם נוצר על ידי הקדוש ברוך הוא מכלום ואפס³⁷. ביטוי לחשיבות ולעליונות הגדולה שמיוחסות לאדם הראשון, ניתן למצוא באמירות שונות בספרות חז"ל. רק כדי לחוש ולטעום, נציין כי באחת מהן נאמר שאפילו עקב הרגל של האדם הראשון האיר כל כך עד שהיה מאפיל על אור השמש כולה³⁸.

משום כך, הנחש לא היה מסוגל להכשיל את האדם הראשון ולגרום לו לחטוא ולעשות משהו שמנוגד לרצון הבורא³⁹. האישה, לעומת זאת, חשה פחות את נוכחותו של הבורא, ולכן היא הייתה טרף קל בפיו של הנחש הערמומי⁴⁰.

ומשם התגלע הבדל שמעט ממנו ניתן לראות גם בצאצאי אדם וחוה: ישנם מצבים בהם האיש מסוגל יותר להתגבר ולעמוד מול פיתויים שונים, ואילו האישה עלולה בקלות יותר למעוד⁴¹, ואפילו להחטיא את בעלה⁴². כמובן שהיו גם מקרים הפוכים, כפי שנראה בהמשך. מכאן מובן שאין זה כשל מובנה, אלא תוצאה של יצר רע הקיים אצל כל אחד⁴³.

מתרחקות מן החטא

עם זאת, ישנו יתרון אצל האישה בעמידה בניסיון מול חטא, כפי שאנו מוצאים בסיפור חטא העגל. הנשים לא רצו להשתתף בעשיית הפסל. הגברים ביקשו מנשותיהם את תכשיטי הזהב שלהן, כדי להתיך מהם את העגל, אבל הן סירבו בתוקף. על נאמנותן זו, אף זכו לשכר מיוחד⁴⁴.

האמונה בקדוש ברוך הוא היא העיקר החשוב והיסודי ביותר באמונה היהודית, כמובן. מי שמאמין באמונה שלמה בבורא העולם, לא עושה לעצמו עגל זהב.

נשי ישראל לא היו מסוגלות לחטוא בחטא עבודה זרה, כי האמונה מורגשת אצלן בשלמות. הן אפילו לא חשבו על צעד בכיוון, חלילה. הן חשו ש"ה' אחד ושמו אחד"⁴⁵.

הסתכלות בנשים

אם אשמתה של חוה בחטאו של אדם הראשון הייתה חלקית בלבד, מדוע נותרו סייגים מחמירים ביחס להתערבות הנשים בין הגברים? בשפת ימינו: מדוע הגברים שומרי המצוות מתרחקים מחברת נשים? זה נראה כמו נידוי קולקטיבי של קהל הנשים, האם יש לזה קשר לאותו חטא קדמון שדבק בהן?...

ההסבר לכך הוא: לא מדובר, חלילה, בהאשמת האישה בהסתת הגבר לחטא, או ב"פגם" כלשהו שקיים בנשים, שגורם לגברים להתרחק מהן. זה נובע מהתחשבות במציאות היומיומית המתקיימת בקשרים בין בני אדם. הדרישה לצניעות מצד האישה, יחד עם הזהירות בהסתכלות אסורה מצד הגבר, באות למנוע מצב שבו התנהגות שאינה צנועה דיה תכשיל אנשים בהרהור עבירה⁴⁶. למעשה, ההפך הוא הנכון: החשש נובע דווקא בגלל התגברות היצרים בליבו של האיש.

בנוסף, הזהירות והצניעות פועלות בסופו של דבר לטובת האישה עצמה. כך היא מגנה על שלמות המשפחה, והיא בונה אמון וביטחון בינה לבין בן זוגה.

הדרישה לצניעות משותפת לכל

המושג 'צניעות' מוכר בשיח הציבורי כדרישה הלכתית מציבור הנשים, אך כשהגבר נזהר מהסתכלות בלתי ראויה בנשים, זוהי צניעות גם מצידו. הוא מרסן את עצמו, הוא צנוע בדרישות ובתאוות האגואיסטיות שלו. במקום כל זה, הוא מכיר בשפלותו ביחס לרצונו של בורא העולם והאדם, מכניע את רצונותיו ומכפיף אותם לדרך התורה⁴⁷.

עיון במקורות רבים מעלה כי ההפרדה בין המינים נובעת מהצורך בחומות הגנה על מצבו המוסרי של הגבר, ואין בה שום פגיעה בכבודה של האישה. להיפך, ההפרדה מחזקת את כבודה של האישה ומגנה עליה מפני גורמים שליליים⁴⁸. אם כן, הצניעות היא חובה מקבילה, הן לאישה והן לאיש. אך, בשל האופי הנשי

הייחודי, שבו נתמקד בהמשך, הנשים צריכות להקפיד על כך במיוחד, כדי לא להיות גורם לחטא, חלילה⁴⁹.

כעת נבחן כמה מקורות העוסקים בחשיבות הצניעות ובסגולות המיוחדות שלה.

"תיקון גדול" - ההפרדה

המשנה רומזת על "תיקון גדול" שנעשה בסדרי הגישה בבית המקדש⁵⁰. והגמרא מספרת מהו אותו תיקון⁵¹. העזרה היא הרחבה המרכזית בבית המקדש, שם היו מתקיימים הכינוסים והאירועים הגדולים בהשתתפות המון העם. ומהו אותו "תיקון גדול"? בתחילה גם הגברים וגם הנשים היו מתכנסים באותו מפלס. ניסיונות שונים למניעת תערובת לא עלו יפה. שררה אירה של קלות ראש.

מנהיגי הציבור הבינו שחייבים להביא להפרדה ברורה בין המינים באירועים ההמוניים, כדי לחסום את הפרצות ולמנוע קלקול. הנביא זכריה מתאר את האבל שישורר אחרי מותו של משיח בן יוסף במלחמה, "וספדה הארץ משפחות משפחות לבד . . ונשיהם לבד"⁵². אם את האבל והקינות עורכים בנפרד, במצבים שבהם האדם מכונס ועצוב, בככי ובצער - בטח ובטח שבשעת שמחה, שעלולה להוביל להוללות ולפריצות, שמוכרחים לערוך הפרדה⁵³.

מה עשו? בנו יציע גבוה לאורך כל העזרה, מכל הצדדים. המרפסות הללו יועדו לנשים בלבד, משם הן תוכלנה לצפות על המתרחש למטה, בעזרה.

לשם מה ניתנו תכשיטים לאישה?

מותר ואף ראוי לאישה להתייפות, אך רק עבור בעלה. חכמים אסרו על האישה לצאת לרחוב כשהיא עוטה על עצמה תכשיטים מנקרי עיניים. זאת משום שהעוברים והשבים יסתכלו עליה, וזה עלול להביא למצב לא רצוי⁵⁴, "שלא ניתנו תכשיטין לאישה אלא שתהא מתקשטת בהן לתוך ביתה . . שלא תכשיל עצמה ולא תביא מכשול לבני אדם ונמצאו מסתכלין באשת איש". עיקר האיסור הוא כאמור, בהסתכלות באשת איש⁵⁵, אולם הוא מתייחס גם לרווקה⁵⁶ (אלא אם כן לצורך שידוך ומציאת קשר⁵⁷).

היופי האמיתי

הצניעות היא היופי האמיתי, והיא הכבוד האמיתי של האישה. בתהלים כבר נאמר שכבודה האמיתי של בת מלך, האישה היהודייה, הוא בביתה שלה - "כל כבודה - בת מלך פנימה"⁵⁸.

ברוח דומה מתוארת השוטטות של האישה בצורה תדירה בפרהסיה הציבורית כגנאי וביזיון: "גנאי הוא לאישה שתהיה יוצאה תמיד, פעם בחוץ פעם ברחובות. ויש לבעל למנוע אשתו מזה. . שאין יופי לאישה אלא לישב בזוית ביתה"⁵⁹.

"דת משה" ו"דת יהודית"

יש אורח חיים מסוים שהוא המסלול המקובל שבו צריכה לצעוד כל בת ישראל כשרה - "דת משה" ו"דת יהודית". להפרת כללי המסגרת הללו יש גם מחיר כלכלי מבחינת האישה. היא מפסידה את כתובתה, שזו ההתחייבות הממונית שהבעל צריך לשלם אם וכאשר הוא מגרש אותה, משום שהיא חצתה את הגבולות והתנהגה בפריצות⁶⁰.

"ואלו הם הדברים שאם עשתה אחד מהם עברה על דת משה: יוצאה בשוק ושער ראשה גלוי. . ואיזו היא דת יהודית? הוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל. ואלו הם הדברים שאם עשתה אחד מהם עברה על דת יהודית: . . שהייתה טוה בשוק וורד וכיוצא בו כנגד פניה, על פדחתה או על לחייה, כדרך שעושות הגויות הפרוצות, או שטוה בשוק ומראת זרועותיה לבני אדם; או שהיתה משחקת עם הבחורים"⁶¹.

השפעת האם על בנותיה

אחד מתפקידיה המרכזיים של האישה הוא לחנך גם את בנותיה ובני ביתה לנהוג בצניעות ראויה⁶². היא לא רק מנהלת את הבית ביד רמה; היא גם אחראית על כך שכל בני המשפחה יתנהגו כראוי וכיאה. אפשר לומר שהיא עמוד תווך מרכזי בהנהגה ובהובלה הרוחנית של הבית, משום שדמות האם משפיעה ודומיננטית הרבה יותר מזו של האב.

הנה קטע ממכתב מרתק של הרבי בשבח הצניעות "עטרת המידות":

"יהי רצון אשר חפץ ה' בידן יצליח, להתעורר לפעולות טובות. . מוארות באור
חיות חסידותיים, בענין חיזוק הצניעות והפצתה בסביבתן הקרובה והרחוקה
גם יחד, אשר היא עטרת תפארת בנות ישראל...

...צניעות הוא עניין הקדושה. ותפקיד מיוחד בזה לאישה ישראלית [=יהודייה]
הנקראת עקרת הבית, עקרת בית ישראל - היחיד והכלל. ובהתאם לאחריות
והתפקיד, כן גודל שכון. . הברכה בבית והמשפחה"⁶³...

שכרו של הכובש את יצרו

הבה נפנה לעיין מעט בחלקו של הגבר בשמירת הצניעות.

מן הראוי להביא כאן את הנאמר ב"ספר חסידים": "מי שעוצר רוחו ומשפיל
עיניו ורוחו מהביט אל נשים, ואינו מדבר דברים בטלים וסובל כעס ואינו מתגאה
ועוסק בתורה ובמעשים טובים, לעתיד לבוא יהיה לפניו ממלאכי השרת"⁶⁴.
כלומר: הוא יגיע לשיאים רוחניים טהורים כה גבוהים - אפילו משל המלאכים
הקדושים העומדים ברומו של עולם.

צניעות בתוך המשפחה

גדולי הפוסקים הראשונים כבר שללו את דרך הפרישות מהעולם, ובכלל זה
- מהחיים המשותפים עם האישה⁶⁵. עם זאת, ברור ומוכן שגם במסגרת חיי
האישות, חובה לנהוג על פי הכללים המדויקים של המוסר וההלכה⁶⁶.

הזהירות מהסתכלות מיותרת - ראוייה לשבח

מעלת הצניעות היא מיוחדת במינה. היא במידה רבה אבן בוחן חשובה למידת
החסידות והחזוק הרוחני של האדם. "ועיקר חזוק החסידות מתחילה ועד סוף,
שאף על פי שמתלוצצים עליו אינו מניח חסידותו, וכוונתו לשמים, ואינו רואה
פני נשים, בפרט בין אנשים אחרים שכולם רואים הנשים, כגון שהיה בבית
החופה שהנשים שם מלובשות עדיים [=תכשיטים], והכל מסתכלין והוא אינו
מסתכל. לפיכך יזכה לרב טוב הצפון. . לכן טוב לו לאדם כשפוגע באישה, הן
פנויה הן נשואה, הן ארמית [=גוייה] הן ישראלית, הן גדולה הן קטנה - להעביר
פניו מלהסתכל בה"⁶⁷.

הדבר תואם את הרעיון שביססנו קודם. היצר קיים בליבו של הגבר⁶⁸, ולכן אין כאן קריאה לנשים לשמור על צניעות מופלגת עד כדי שלא לענווד כלל תכשיטים. האחריות מוטלת בעיקר על הגברים⁶⁹, ואילו הנשים יכולות להתלבש לאירוע בטעם ובצורה מכובדת⁷⁰. אם כי, מיותר לציין שאין בכך שום 'אישור', חלילה, להקלות בכללי הצניעות⁷¹ כפי שהם מפורטים בהלכה ובתקנות גדולי ישראל מאז ומתמיד. ואכן, חלק חשוב בשמירת גדרי הצניעות נתון בידי האישה. אסור לה להתבלט בפני הגברים, כדי שלא לגרום להגברת היצר.

ומדוע מהווה הצניעות מבחן חשוב למצבו הרוחני של הגבר? זהו ניסיון, שבכוחו לבחון האם האדם מסוגל לרסן את עצמו ולהתגבר על יצרו, ובכך להוכיח את מסירותו לקדוש ברוך הוא. מבחינה זו, הזהירות בצניעות באה לא רק כדי לחזק את הטהרה בעם ישראל, אלא גם ככלי לבחינת נאמנות האדם לדרך המצוות ומהותו הפנימית⁷².

המדרש⁷³ מתאר את דמותו של החכם רבי מתיא בן חרש כאדם יפה תואר בצורה נדירה. מסופר שם כי "זיו פניו דומות לחמה, וקלסתר פניו דומות למלאכי השרת". ומניין הוא זכה ליופי שכזה? כל זה בגלל "שממימי לא נשא עיניו לאישה בעולם". יופיו המיוחד של הצדיק ניתן לו בגלל שהוא נזהר מלהביט בצורה בלתי ראויה וצנועה.

כיסוי הראש

אחד הדינים העיקריים בהלכות צניעות הוא חובתה של האישה הנשואה לכסות את ראשה, כך שלא יראו שערותיה.

להלן הדברים המאלפים שאמר הרבי בנושא: "כיסוי הראש באישה הינו דין גמור בתורתנו⁷⁴, ולא מנהג בלבד. ולא עוד, אלא שגם בין דיני התורה בכלל, ישנה חשיבות מיוחדת לקיום דין זה של כיסוי הראש באישה נשואה, כפי שמוכן מהשכר הגדול הניתן על כך, וכמובא בזוהר שהצניעות מושכת ברכה לתוך הבית והמשפחה. . עשירות, בנים ובני בנים.

"יש להתפלא על כל מי שיש בליבו ניצוץ אמונה, ורוצה שהחיים לאחרי הנישואין יהיו מאושרים באמת, ולקבל את ברכת ה' יתברך בנוגע לבעל, לאישה ולבנים. האומנם יש תפיסת מקום לאי נעימות, גם אם נאמר שהיא קיימת, שיש

בכיסוי הראש, לגבי ערך הברכה מהקדוש ברוך הוא, יוצר האדם ובורא העולם ומנהיגו?!... הרי זוהי קלות דעת שאין כמוה!...

"ידועה הקושיה על כך: הרי נמצאים כמה וכמה שאינם שומרים על דין זה! שאלה זו קיימת כבר אלפי שנים. . לצערנו הרב בתוך בני ישראל ניתן למצוא גם מי שלעת עתה מחללים שבת בפרהסיה ואף נישאים בנישואי תערובת, רחמנא לצלן, אך ברור שכל זה אינו גורע, חס ושלום, מחיוניות תורתנו, תורת חיים, ומצוותיה"⁷⁵.

האמצעי הנכון לשימוש בכיסוי הראש מחוץ לבית הוא פאה נכרית, ולא מטפחת. וכך אמר הרבי: "...בעיר פרנקפורט שבגרמניה היו יהודים חרדים מאוד, שחרדיותם הייתה לשם דבר בכל המדינה, אף על פי שלפני כן היו שם כולם "משכילים" [=חברים בתנועת ההשכלה, שמטרתה הייתה לחולל רפורמות בחיי הדת ולקעקע את שמירת המסורת] גדולים.

"דבר זה אירע בשל שלוש נשים יהודיות שהתעקשו ללבוש פאה נכרית, לשמור על טהרת המשפחה ולתת חינוך כשר לילדיהן. הדבר השפיע גם על נשים וגברים אחרים, ובמשך הזמן נשתנתה העדה היהודית בפרנקפורט לטובה. "חבישת פאה נכרית. . יש לה השפעה מרובה בבניית בית יהודי"⁷⁶.

הגנה ושמירה

הצניעות אף מגנה על עם ישראל, ואלו דברי הרבי: "אחת מברכותיו של הקדוש ברוך הוא לעם ישראל. . היא 'וישבתם לבטח בארצכם'. זו ברכה שבני ישראל בארץ ישראל, וכל יהודי בכל מקום שהוא, יישבו בביטחון. . שגם בזמן השינה לא יהיה צורך בשומרים... כלומר: לא זו בלבד שאין מי שיזיק לישראל, אלא אין גם מי שיחריד אותם, וזאת משום ש'ה' שומרך', ו'לא ינום ולא יישן שומר ישראל'. יתרה מזו: הקדוש ברוך הוא אומר לעם ישראל. . אתם יכולים לישון מתוך רוגע, שכן אני עומד ומגן עליכם.

לכך נחוצה גם הצניעות, ככתוב 'כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך', מפני ש'לא יראה בך ערות דבר'. כאשר הקדוש ברוך הוא רואה שאין בעם ישראל, בשום מקום, דבר שהוא הפך הצניעות - מתהלך הקדוש ברוך הוא ביניהם 'להצילך ולתת אויביך לפניך', כך שאינם צריכים לעשות בעצמם דבר כדי להינצל, כיוון

שהקדוש ברוך הוא בעצמו מציל אותם, כך שכל האויבים נמוגים ונכנעים בפני עם ישראל. ועד שבסופו של דבר . . . האויבים עצמם נהפכים, והם העושים שלום ומבקשים את שלום עם ישראל⁷⁷.

סיכום הפרק

העובדה שהאדם נברא ראשון על ידי הקדוש ברוך הוא, מעניקה לו יתרון מבחינת המודעות לנוכחותו של הבורא, וזה שומר אותו מליפול ברשתו של היצר הרע. האישה, לעומתו, נבראה מאוחר יותר מתוך גוף קיים, ולכן היא חשה פחות את נוכחות ה' ונתונה יותר לפיתויי היצר.

אם כן, העמידה בפיתויים נדרשת משני המינים, והגברים לא יכולים להאשים את הנשים בגירוי או פיתוי שבא מיצרם הרע שלהם. אלא שבכל זאת, האישה צריכה להיזהר יותר.

הביטוי הראשון לכך הוא הזהירות בצניעות. כולם חייבים בה, אבל האישה נדרשת לכך ביתר שאת בשל תכונותיה הטבעיות, כדי לא להביא להתגברות היצר הרע בעולם.